

Culturele en kunstzinnige vorming 2 (nieuwe stijl)

Schoolexamen HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20 | 01

Afnametijdstip 1
Woensdag 11 april

Tekstboekje

Tekst 1

In de loop van de Middeleeuwen zijn veel kloosters gesticht. De monniken die tot een kloosterorde toetraden wijdden hun verdere leven aan God. De kloosters, die van de bedelorden buiten beschouwing gelaten, bevonden zich vaak in afgelegen gebieden en om de meeste kloosters werd een hoge muur gebouwd. Een klooster bestond uit een aaneenschakeling van verschillende gebouwen, waaronder de kerk, eetzaal, slaapzaal, schrijfzaal, keuken en kloostertuin. Ook bezaten de kloosters landerijen voor veeteelt en landbouw. De kloostergemeenschappen konden dus meestal geheel in hun eigen onderhoud voorzien.

De monniken moesten zich aan strenge leefregels houden. Er was een vaste indeling van de dag, waarin de acht kerkdiensten centraal stonden. De eerste dienst begon om twee of drie uur 's nachts en de laatste vond plaats juist voor zonsondergang. Tussen de diensten door hielden de monniken zich bezig met onder andere handwerkzaamheden, zoals werken op het veld of het kopiëren van oude handschriften.

Tekst 2

De roman 'De naam van de Roos' van Umberto Eco speelt zich af in een klooster. In het volgende citaat brengen de hoofdpersonen een bezoek aan de schrijfzaal van het klooster.

„Severin verklaarde ons dat de monniken die in het **scriptorium**¹⁾ werkten, waren vrijgesteld van het **officie**²⁾ om hun werk niet in de uren van daglicht te hoeven onderbreken, en zij staakten hun werkzaamheden eerst tegen zonsondergang. De plaatsen die het meeste licht ontvingen, waren gereserveerd voor de meest ervaren illustratoren en kopiïsten. Op elke tafel lag alles wat voor het miniatuurschilderen en kopiëren nodig was: inkthoorns, fijne pennen die juist door een paar monniken met een scherp mesje werden aangepunt, puimsteen om het perkament glad te maken, linialen om de lijnen te trekken waarop de letters zouden worden geschreven. Naast elke schrijver, of boven elk hellend blad van elke tafel, stond een lessenaar waarop het te kopiëren handschrift lag. Sommigen hadden gouden of andere gekleurde inkten. Anderen daarentegen zaten alleen maar boeken te lezen en aantekeningen te maken in hun eigen schriften of op hun schrijfplaats.”

Umberto Eco – De naam van de roos, Bert Bakker 1985, p. 81

---

noot 1 schrijfzaal

---

noot 2 kerkdienst

Tekst 3

Het Observeren van de Wereld: Wegen naar Abstractie 1910–1914

Rond 1910 begonnen verschillende kunstenaars te experimenteren met abstractie. Ze putten inspiratie uit diverse bronnen, maar ze hadden één ding gemeen: het verlangen om de **representatie**³) als het enige en uiteindelijke doel van de kunst ter discussie te stellen. Sommige kunstenaars braken met de traditionele behandeling van vorm, anderen besloten de mogelijkheden van kleur en licht te onderzoeken. Sommige kunstenaars werden gefascineerd door snelheid en energie, terwijl voor anderen het voorbeeld van de muziek een nieuwe richting aangaf. In een aantal gevallen ging het werk van de kunstenaars dwars door al deze verschillende categorieën heen. Welke manier ze ook gekozen hadden om de wereld te observeren, kunstenaars bekeken, net als schrijvers, filosofen, wetenschappers en dichters, de wereld met nieuwe ogen.

vertaling van: Anna Moszynsk – Abstract Art, Thames and Hudson, Londen, 1995, p. 11

Tekst 4

De kunstenaar Kasimir Malevich (1878–1935) maakte abstracte composities met als doel 'de zuivere vorm' te bereiken. Malevich heeft het gezicht van de twintigste-eeuwse kunst definitief veranderd. Bij hem is de schilderkunst niet meer het doel, maar een middel om een nieuwe artistieke werkelijkheid te scheppen. Het schilderij 'Zwart suprematistisch vierkant' was het hoogtepunt van deze richting die de principes van het Kubisme verder ontwikkelde. Het allereenvoudigste wordt in dit beroemde doek gezien als een basiselement van het ingewikkelde. Het vierkant, dat geplaatst is op een witte achtergrond, heeft de betekenis van de absolute basis van vorm en kleur. De afmetingen van het wit en zwart zijn zodanig dat het witte veld van het doek gezien kan worden als ruimte: de oneindige ruimte van het universum.

vrij naar: S.M. Ivaniitsky – Malevich, Catalogus van de tentoonstelling in het Stedelijk Museum, Amsterdam, 1989, p. 40, 41

Tekst 5

Deze nieuwe, abstracte kunst verwees naar zaken die niet direct waarneembaar waren en naar een nieuwe, ideale harmonie tussen de mens en zijn omgeving. Daardoor was veel uitleg nodig. Kunst zou een sociale bestemming hebben en sommige kunstenaars droegen dat gevoel uit met grote gedrevenheid. Ze vormden groepen die gezamenlijke manifesten schreven, tijdschriften publiceerden, boeken schreven en lezingen gaven. Ze waren meer dan enige andere kunstenaars uit de twintigste eeuw nauw betrokken bij de groep waarvan ze deel uitmaakten en waren idealistisch sterk gemotiveerd om hun theorieën uit te leggen.

naar: H.B. Chipp – Theories of modern art, California, 1968, p. 309

noot 3

voorstelling van de waarneembare werkelijkheid

Tekst 6

In 1999 stonden kort na elkaar bij verschillende toneelgezelschappen **DJ's**⁴⁾ op de planken. Toneelgroep 'Dood Paard' bracht het stuk '**Mission Impossible**'⁵⁾ van Rob de Graaf, met drie acteurs en de Engelse DJ Steve Green. De drie leden van 'Dood Paard' herkenden zich in Greens stijl: hij creëert namelijk een sfeer door steeds korte geluidsfragmenten aan elkaar te koppelen. Dit gebeurt in wisselwerking met zowel de acteurs als met het publiek in de zaal. Het geluid kan dus per uitvoering verschillend zijn.

'Mission Impossible' bestaat uit drie monologen van mensen die door een stad dwalen:

- 1 (niet in de videofragmenten) Een man die begrip wil voor zijn overgevoeligheid.
- 2 Een vrouw die de gebouwen hoort praten en een massa katten denkt te moeten onderhouden.
- 3 Een man die opdrachten krijgt van stemmen in zijn hoofd.

De monologen worden onderbroken door het voorlezen van allerlei feitelijkheden en kleine observaties van menselijk gedrag.

Op videofragment 1 zie je achtereenvolgens:

- 1 Een fragment uit de monoloog van de vrouw;
- 2 Een close-up van de DJ;
- 3 Een fragment uit de monoloog van de man die stemmen in zijn hoofd hoort. De DJ levert een Engelse tekst bij het spel van de man.

Videofragment 2 begint op het punt dat de man de straat zomaar oversteekt en tekeer gaat tegen een automobilist die kennelijk heeft moeten remmen voor hem.

Videofragment 3 volgt direct op de scène uit videofragment 2.

Op afbeelding 8 zie je de plattegrond van het toneelbeeld:

- Centraal staan de acteur/actrice die een monoloog uitspreekt door een zendmicrofoon en de DJ met zijn draaitafel.
- Rechts staat een vaste microfoon waardoor een van de acteurs in willekeurige volgorde feitelijkheden opleest uit een grote stapel papier, zoals in videofragment 2: gegevens over de bevolkingsdichtheid van Hongkong en gebouwen in China en Tokio.
- Links op het toneel staat nog een vaste microfoon waardoor een van de andere acteurs de monologen onderbreekt met de beschrijving van kleine voorvalletjes, zoals: 'Ze hoort een gesprek in een andere kamer. Ze kan het niet verstaan. Ze vermoedt dat het over haar gaat.'

Iedere acteur neemt om de beurt een van deze drie posities in.

---

noot 4   diskjockeys

---

noot 5   letterlijk vertaald: Onmogelijke Opdracht

Tekst 7

Wie denkt dat het hoorspel voorgoed op z'n retour is, moet eens wat vaker naar het theater. In de kleine zalen floreert een nieuw soort luistertheater. Met in de hoofdrol: de geluidsman.

Dat is heel iemand anders dan de traditionele geluidstechnicus, die ondergewaardeerd en onzichtbaar opereerde vanuit het donkere regiehokje. De nieuwe geluidsman staat met zijn knoppenbord midden op het podium. Hij stelt niet alleen microfoons af, maar draait ook plaatjes en bedient de sampleapparatuur. Hij is gelijkwaardig aan de acteurs, soms dirigeert hij zelfs hun bewegingen. De nieuwe geluidsman is de dj van de avond – de reisleader op een avontuur door de menselijke binnenruimte.

Sluit bij de nieuwe voorstelling van Dood Paard gerust de ogen. Het ondiepe decor, met een achterwand van lichtbruin inpakpapier, fungeert voornamelijk als klankbord. De felle blik van acteur Oscar van Woensel leidt alleen maar af. Mission Impossible is een soundscape.

begin van de recensie 'Driepersoonszwerfer dwaalt door een luisterlandschap' van Marijn van der Jagt in de Volkskrant van 8 maart 1999

Tekst 8

Het Nederlands Dans Theater (NDT) bestaat uit drie gezelschappen: NDT I is de kerngroep, NDT II is een soort springplank voor jonge dansers en NDT III is een klein gezelschap voor oudere dansers.

In 1999 bestond NDT II twintig jaar. Ter gelegenheid van dit jubileum maakte de Franse choreograaf Lionel Hoche het ballet 'X-Press' (spreek uit: 'expres'). Hij nodigde een hedendaagse componist uit, Jérôme Soudan, om muzieksamples te maken. De componist maakte een soundscape, waarin onder andere techno en klassieke muziek met verschillende geluiden gemixt worden. Tijdens de voorstelling van X-Press mixen Video Jockeys (VJ's) live grote, geprojecteerde videobeelden.

„In X-Press kunnen de dansers van NDT II zich opnieuw bewijzen als 'young and dynamic dance company'. (...) X-Press gaat over dynamiek, over jeugd, over een nieuwe generatie. Hoche probeert die (dans)generatie van nu in beweging te vatten. Een generatie die is opgegroeid met video en Internet en die rondloopt in een wereld van 'urban tribes'⁶⁾, met hun typische vormen van 'streetdance'.”

uit: persbericht X-Press

Tekst 9

De reacties in de pers op X-Press waren wisselend.

„Mid-dertiger Lionel Hoche leent de uitdrukkingmiddelen van een jongere generatie, maar gebruikt ze verkeerd. Choreografie, beeld en geluid – afzonderlijk niet onaardig – vloeien nauwelijks samen tot het beloofde avontuur. De filmflitsen bestaan uit een smeltkroes van computerdata, stadsimpressies en bewerkte dansersportretten. Vanuit de orkestbak laten de VJ's Kees Popma, Rob Haarsma en Patrick Janssen, alle drie in felrood maatpak, de beelden bij vlagen **resoneren**⁷⁾ met Soudans elektronische explosie van koorzang, beats, bassen en industriële herrie. In de choreografie houdt Hoche zich juist in.”
uit: Volkskrant, 20 februari 1999

„Wat op het podium gebeurt is nauwelijks te omschrijven. Alle technische verworvenheden gaan op in een mallemolen die door harde muziek wordt bijeengehouden. Maar wat X-Press een aards gezicht geeft, is de adembenemende dans. De choreograaf heeft dankbaar gebruik gemaakt van de kwaliteiten van NDT II. De twaalf mannen en vrouwen in de leeftijd van 18 tot 23 jaar hebben de grenzen van het lichaam en de zwaartekracht kennelijk overwonnen en geven zodoende niet alleen een aards, maar ook een magisch tintje aan deze productie.”
uit: Eindhovens Dagblad, 18 maart 1999

Einde

---

noot 7

meeklinken/meetrillen